

פרק ל"ו

קטן שקיים מצוה בקטנותו והגדיל בזמן החיוב

אה"ח 1234567

קיים מצוה דאורייתא בזמן שהיה קטן

א. קטן שקיים איזה מצוה בקטנותו ואחר כך הגדיל בזמן החיוב של אותה המצוה, וכגון קטן שנולד בחצות היום של ראש השנה ואליבא דהסוברים שאינו נעשה גדול עד שיעברו עליו י"ג שנים שלימות מעת לעת (א), ותקע בשופר בתחילת היום ואחר כך נעשה גדול בחצות היום (ב), וכן אפילו אם כבר היה בן י"ג שנים שלימות בתחילת היום אלא שלא הביא עדיין ב' שערות ודינו כקטן ושמע תקיעת שופר ואחר כך הביא ב"ש באותו היום (ג), וכן בשאר כל המצוות כיוצא בזה שקיים קטן והגדיל כשעדיין לא עבר זמן המצוה, נחלקו אוצר החכמה הפוסקים מה דינו.

ב. דעת כמה אחרונים (ד) שיצא ידי חובתו במה שקיים את המצוה בקטנותו ואין צריך לחזור ולקיימו עוד הפעם לאחר שהגדיל, והביאו ראיה לדבריהם

כרם אליעזר

(סק"ה, ולין לזה גם נסמך לפ"ה סק"ה), וגם מדבריו מבואר דמדינא יצא אם פדה א"ע בקטנותו ומיהו יתכן דפדיון קיל לענין זה משאר מצוות וכדיתבאר להלן (נס"ק י"א).

ודע דהמנ"ח דן בענין זה בכמה וכמה מקומות בחבורו, ולא העלה בזה הכרעה ברורה, ונעתיק את תמצית דבריו. במצוה ו' (סק"ג) לגבי אכילת קרבן פסח כתב דאם הביא ב"ש בליל פסח לאחר שכבר אכל לא יצא יד"ח, וצריך לחזור ולאכול. ובמצוה י' (סק"ה) צידד לענין קטן שאכל מצה והגדיל אח"כ בליל פסח שיצא יד"ח במה שאכל בקטנותו, וכן צידד במצוה ל"א (סק"ט) לענין קטן שקידש בליל שבת והגדיל אח"כ. ובמצוה ש"ו (סק"ו) דן המנ"ח לענין קטן שהגדיל בימי הספירה ובקטנותו ספר בכל יום האם הוא מחוייב מה"ת לספור לאחר שהגדיל, והביא שם את דברי המרדכי דלהלן דהמקיים מצוה בזמן דרבנן יוצא לדאורייתא, וכתב דלפי"ז כ"ש כאן בודאי מועיל מה שספר בקטנותו כיון שהיה מחוייב מדרבנן, ואפשר דלא נתכוין להכריע כן רק שכן יוצא לפי שיטתו [ועיין בהמשך דבריו שם דמסיק דמצוה ספיה"ע

ומיהו מודינא דראייה מוכרחת אין כאן דיתכן שרעק"א כתב כן לרווחא דמילתא, ועוד דסברת רעק"א מועילה גם לענין פסול לשמה שאין צריך שיהא גדול ע"ג, ודוק.

☆☆☆

(א) עיין לקמן בחלק ב' בפרק נ"ב סעיף ה'.
(ב) אופן זה הוא מדברי המהר"ם חביב בספרו יום תרועה (כ"ה כ"ח ע"א).

(ג) כ"כ בהגהות רעק"א על היום תרועה הנ"ל.
(ד) ה"ה בשו"ת מהר"ש ענגיל (ח"ג סימן קי"ט), ובשו"ת מתת ידו (סימן י'), ובשו"ת משיב דבר להנצי"ב (סי"א סימן י"ח), ובספר חקרי הלכות (עמוד קמ"ז), וכן הוא דעת החיי אדם (שם כלל ו' ס"ג) וכדיתבאר להלן (סק"ח).

והנה בשו"ת זכרון יוסף (יד"ד סימן כ"ו) נשאל על הא דאיתא ברמב"ם (ביטורים פ"א ה"ט) ובשו"ע יו"ד (סימן ט"ה סט"ו) דאם לא פדאו אביו יפדה עצמו כשיגדיל, דמדוע לא יפדה א"ע בעודו קטן דהרי הפעוטות מקחן מקח, ותירץ דהטעם הוא משום דגדול המצווה ועושה ולכן עדיף שיקיים את המצוה בגדלותו, והובא בקצרה בפת"ש שם

ת תורת פרק ל"ו – קטן שקיים מצוה בקטנותו והגדיל הקטן

מהא דמבואר ברמב"ם (ה) דקטן שהגדיל בין שני פסחים אם שחטו עליו פסח ראשון אין צריך לחזור ולעשות פסח שני שכבר יצא ידי חובתו בפסח ראשון (ו).
[ואולם הרבה אחרונים (ז) דחו ראייה זו].

ג. ואף על גב דקיי"ל דכל מי שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתם, והרי כשהיה קטן לא היה מחוייב מן התורה במצוה זו מכל מקום יצא ידי חובתו, והטעם לזה משום דדוקא כלפי אחרים שייך סברא זו דקטן אינו

אוצר החכמה: כרם אליעזר

משיב דבר הג"ל, ואולם בקרן אורה בנדרים (ע"ז ע"א) וכן בחת"ם (סס) נקטו דלדעת הרמב"ם שה לבית אבות דאורייתא והחת"ם הוכיח כן מדברי הכ"ס הא"ל, וכן נקט בקהלות יעקב (אלגזי מערכת ט' אות ט"ז) ובשו"ת זכרון יהודה (ח"א סימן קמ"ט, ואכמ"ל), ולכן תירץ באו"א קצת דכיון דכתיב במכסת נפשות והתורה נתנה רשות לקטנים לאכול ושאין בהם איסור דשלא למנוייו ממילא כבר נפטר (עכ"ד).

והשפ"א בר"ה (כ"ח ע"א) תירץ דהתם שאני משום דמעיקרא נאמרה מצות פסח שני רק למי שלא עשה כלל בראשון, והא דאמרינן שלא יצא יד"ח במה שעשה בשעת פטור היינו במצוות שיש חיוב לעשותם, אבל הכא כלל שעשה בראשון לא חל עליו החיוב כלל, וכן תירץ מדנפשיה בספר חוט השני (ח"ד פרק ל"ה עמוד רפ"ז).

ובשו"ת להורות נתן (ח"א סימן ר"ו) כתב דמצוה של קטן הוי כאינו מצווה ועושה ולכן אינו יוצא בזה יד"ח, וקרוב פסח שאני דכיון דקיים עכ"פ חלק מן המצוה בגדר של אינו מצווה ממילא אינו מחוייב לגמרי ואינו יכול לחזור ולהקריב.

ובספר חנוך לנוע (פ"ג סק"ז) כתב לחלק דכל מצוה שהקטן עושה בעצמו בקטנותו אינו יוצא יד"ח, אבל מה שגדול עושה לו וכגון קרבן פסח יוצא יד"ח, ולפי"ז ה"ה בתקיעת שופר אם שמע מגדול נמי יוצא (עכ"ד).

ודע דכמה אחרונים נשארו בקושיא על הרמב"ם הנ"ל מדוע יצא יד"ח במה שעשה בקטנותו, ומאי שנא מאכל מצה כשהיה שוטה, ה"ה הטורי אבן בר"ה (כ"ח ע"א נאנטי מילאליס) [ובמלואת אבן שם הביא מהדבר אברהם והאהל דוד שציינו לתירוצי הכ"ס הנ"ל], והמנ"ח במצוה ה' (סק"ז).

שאני כיון שהיא מצוה נמשכת ובמה"ג ודאי מחשבינן גם לפה שעשה בזמן הפטור. ובמצוה פ"ח (סק"ז) נסתפק המנ"ח לענין קטן שהגדיל בתג הסוכות, ואליבא דהסוברים דשמיני רגל בפנ"ע וגם מי שלא נתחייב קודם לזה מתחייב אז, ובתחילת הרגל כשהיה קטן הביא קרבן ראיה האם נפטר בזה דומיא דהגדיל בין שני פסחים, או דפסח שאני דרחמנא רבייה לקטן וכמש"כ הכ"מ. ובמצוה ת"צ (סק"ז) כתב כע"ז לענין קטן שהגדיל בתג אם נאמר שהוא מתחייב בקרבן ראיה ולא דמי לחיגר ביום ראשון שנתפשט ביום שני (ועמ"ש כ"ח להלן בס"ק ל"א), דמ"מ אם הביא כבר בקטנותו קרבן ראיה אפשר שיצא יד"ח. ובמצוה ה' (סק"ז) הוכח להלן סק"ה) וכן במצוה שצ"ב (סק"ז) הוכח להלן סק"ה) נקט בפשיטות דקטן שקיים מצוה בקטנותו לא נפטר בכך עיי"ש.

(ה) בהלכות קרבן פסח (פ"ה ה"ז).

(ו) ראיה זו הובא במנ"ח הנ"ל (במלואת ה' ובמלואת ל"א ובמלואת ח"א) [ואולם במצוה פ"ח (סק"ז) נסתפק בזה דאפשר דק"פ שאני וכמש"כ הכ"מ], וכן בשו"ת מהר"ש ענגיל הנ"ל ובשו"ת מתת ידו הנ"ל ובשו"ת משיב דבר הנ"ל להנצי"ב.

(ז) הכסף משנה (סס) כתב וז"ל: איכא למידק אטו קטן בר חיובא ופטורא הוא, וכתב הר"י קורקוס וז"ל דכיון דרחמנא רבייה לקטן שישחטו עליו וממנין אותו נפטר הוא בכך מן השני (עכ"ל), וע"ע בחרושי רח"ה ובאור שמח [וכן בעוד הרבה אחרונים שצויינו בספר המפתח שם] שהאריכו לפלפל ולבאר מדוע נפטר הקטן במה ששחטו עליו בראשון, ומדבריהם יוצא שזהו דין מיוחד לגבי קרבן פסח.

ובשו"ת חקרי לב (ור"ד סימן קמ"ה) דחה דברי הכ"מ דהרי שה לבית אבות לאו דאורייתא [וכן השיג עליו המנ"ח במצוה ה' (סק"ז) וכן דחה גם בשו"ת

תורת פרק ל"ו – קטן שקיים מצוה בקטנותו והגדיל הקטן תא

יכול להוציאם ידי חובתם בתקיעת שופר או בשאר כל המצות, אבל לגבי ידיה בעצמו לא איכפת לן במה שהיה פטור באותה שעה, כיון דמכל מקום היה עתיד לבוא לכלל חיוב אחר כך כשיגדל, ומשום הכי הוא מוציא את עצמו ידי חובתו במה שעשה בזמן קטנותו (ח), ויש שסוברים דטעם זו מועיל רק אם הוא נעשה גדול באותו היום שקיים את המצוה (ט).

אה"ח 1234567 ^{אוצר החכמה} כרם אליעזר

ובמצוה ת"צ (סק"ז) ואולם במצוה ו' (סק"ז) כתב דגם לדעת המרדכי אינו מועיל, וכנראה בונתו דקטן גרע מגדול דרבנן, וכן מבואר גם בספר רב ברכות לבעל הבן איש חי (מערכת כ' אות א') דלדעת המרדכי מועיל אם הבכור פדה את עצמו בקטנותו. והנה בשו"ת מתת ידו (סימן י') ג"כ נחית בתחילה לתרץ קושיית המג"א על המרדכי כע"ז דהכא בתוספת שבת עריך כיון דהשתא ליכא כלל חיוב תורה, וקטן שאינו מוציא גדול הוא משום דהגדול מחוייב עכשיו מה"ת, ולפי"ז קטן פוטר את עצמו במה שעשה בקטנותו, אך שוב חזר בו מזה כיון שהמרדכי הוכיח מזה לענין סומא שהוא מוציא את ב"ב והרי התם ב"ב חייבים עכשיו מה"ת ואפ"ה מוציאם, והאריך שם לפלפל בדעת המרדכי, ובסוף התשובה העתיק את דברי הח"א הנ"ל ותמה עליו דא"א לתרץ כן במרדכי כיון דהמרדכי יליף מזה גם לגבי סומא.

וראה בספר אמרי בינה (ד"י שכת סימן י"א) שגם הוא השיג על תירוצ הח"א הנ"ל דהרי המרדכי יליף את דינו גם לענין סומא וע"כ שאינו מחלק בין הוא עצמו לאחר, וכן העיר מדנפשיה בהגהות הגרש"מ שבודון וצ"ל בהגהותיו על ספר דעת תורה (סי' סימן ל"ה).

וכן מבואר גם בשו"ת מהר"ם שיק (א"ח סימן כס"ט) ובספר ציונים לתורה להגר"י ענגיל (כלל י"ב) דא"א למילף מדברי המרדכי לנידוד דע"כ קטן גרע טפי, דהרי במרדכי מוכח דמחוייב דרבנן וכגון סומא מוציא חבירו המחוייב מה"ת וזה ודאי לא שייך בקטן, וע"כ דס"ל דקטן שאני שאינו בר חיובא כלל, וכ"כ עוד הרבה אחרונים בדעת המרדכי וכמשי"כ לעיל בפרק ט' (סק"א) עיי"ש, וממילא אין לנו מקור שקטן פוטר עצמו [אכן בשו"ת מהר"ם שיק הנ"ל בסו"ד כתב ליישב קצת בדרך פלפול את דברי המרדכי באו"א דבאמת מ"ל דקטן מוציא גדול ועמשי"כ בזה להלן בס"ק מ"ז].

(ח) המקור לזה הוא מדברי המרדכי במגילה (פי"ב סימן תשנ"ח) וז"ל: ונשאל לה"ר טוביה מווינא איך סגי נהור פוטר בניו וב"ב מקידוש וכו', והשיב דאשכחן דכוותיה גבי קידוש גופיה דאמרינן מתפלל אדם של שבת וכו', וא"כ לר"ע דאמר הלכתא לא הוי תוספת שבת מה"ת, ואפ"ה נפיק בההוא קידוש דמקדש מבעו"י דאינו אלא מדרבנן ע"י קידוש דאורייתא שיתחייב לאחר שתחשך וכו'.

והמג"א בסימן רס"ז (סק"א) העתיק בקצרה דברי המרדכי דגם למ"ד תוספת שבת דרבנן יוצא יד"ח במה שקידש או, והקשה ע"ז דהרי קי"ל דקטן אינו מוציא את הגדול בבהמ"ז אעפ"י שהוא עתיד לבוא לידי חיוב דאורייתא. [ובהגהות רעק"א (ס"ט) כתב דמדברי הב"ט הנ"ל בהלכות ק"פ ג"כ מוכח דקטן לא יצא יד"ח במה שעשה בקטנותו].

ובחיי אדם (שנה כלל ו' ס"ג) תירץ על קושיית מג"א וז"ל: ולי צ"ע שאינו דומה כלל דהתם כיון שאינו מברך בעצמו והקטן אינו מחוייב ולכן אינו מוציא אותו, אבל הכא שפיר כיון שהוא בעצמו מברך אעפ"י שעדיין לא הגיע זמן חיוב דאורייתא יוצא בו, ודומה לסימן תרמ"א כשבירך שהחיינו בשעת עשיית הסוכה א"צ לברך זמן על יו"ט אע"ג שלא הגיע הזמן עדיין (וע"ל). ולפי סברתו יוצא דה"נ הקטן עצמו נפטר במה שעשה בקטנותו דוק כלפי אחרים אמרינן דאינו יכול להוציא, והטעם לזה כיון שהוא בעצמו עתיד לבוא לכלל חיוב, וכן נקט בדעת הח"א בשו"ת מהרש"ם (נ"ג סימן קכ"א), ודעתו שם דלדינא הוי ספק אי קי"ל כהח"א ולכן היכא דאיכא עוד ספק איכא ס"ס וא"צ לחזור ולעשות המצוה כשיגדל.

ודע דהמנחת חינוך צידד ג"כ בכמה מקומות דלדעת הר"ר טוביה שבמרדכי יוצא דקטן פוטר א"ע במה שעשה בקטנותו, ואלו הם במצוה י' (סק"ה) ובמצוה ל"א (סק"ט), ובמצוה ש"ו (סק"ז),

תב תורת פרק ל"ו – קטן שקיים מצוה בקטנותו והגדיל הקטן

ד. ומכל מקום נראה דגם לדיעה זו הני מילי בדיעבד או בשעת הדחק וכיו"ב, אבל לכתחילה עדיף יותר שימתין מלקיים את המצוה לאחר שגדל כיון דהשתא הרי אינו מחוייב מדינא, וקיי"ל גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה (י).

ה. ואולם הרבה אחרונים (יא) חולקים בכל זה וסוברים דקטן שקיים איזה מצוה ואחר כך הגדיל לא יצא ידי חובתו במה שקיים בקטנותו וצריך לחזור ולקיים אוצר החכמה.

כרם אליעזר

פרדיון הבן שפיר יועיל שהרי הוא עתיד להגדיל ולהתחייב במצוה זו וא"כ נחשב כבר עכשיו לבר חיובא דזמן ממילא קאתי. (וכן במי שלא הביא כלל סימנים וטקיים מצוה מפויסת בסמוך לזמן שיעברו רוב שנותיו וכשיעברו רוב שנותיו עדיין יהיה בזמן החיוב, ודו"ק).

(ט) המקור לסברא זו היא מדברי הבגרי ישע (סימן קס"ז) שכתב ליישב קושיית המג"א על המרדכי דשאני גבי בהמ"ז שהקטן לא יבוא ביום זה לידי חיוב משא"כ הכא במקדש בער"ש שהוא עתיד להתחייב ביום זה שפיר מהני מה שמקדש עכשיו כיון שאין הפסק חול בינתיים.

ובשו"ת מהרי"א (ל"ח סימן ס"ד) השיג עליו דא"א ליישב כן דברי המרדכי שהרי הוא התיר גם לגבי סומא אעפ"י שאינו עתיד להתפתח באותו היום, ולפמש"כ לעיל ליישב דברי הח"א הנ"ל יש לקיים גם את דברי הבגרי ישע.

ובחכמה שלמה למהרש"ק (סימן קס"ז) ג"כ תירץ על קושיית המג"א דקיי"ל אין מחוסר זמן לבו ביום ובשלמא גדול יבוא היום לידי חיוב דאורייתא לכך נחשב בר חיובא, משא"כ קטן שלא יבא לחיוב רק אחר זמן לכך אזלינן בתר השתא, ואף דהלילה נחשב כיום שלאחריו מ"מ לכמה דברים נחשב כיום שלפניו (עכ"ה).

(י) כן מבואר בשו"ת זכרון יוסף הנ"ל (נסק"ל) וכן מוכח מעוד הרבה אחרונים וכמש"כ לעיל בפרק י"א (ס"ק ל"ה). (ואולם בשו"ת מהרי"א (י"ד סימן קס"ז) כתב שקטן בכור שלא פדאו אביו חייב לפדות אי"ע תיכף כשבא לענות הפעומוות, ומבואר דלא נחית לסברא זו, ואפשר דהתם שאני דיש לחוש שיבוא לידי שכחה מחמת ריבוי הזמן).

(יא) בספר יום תרועה ע"מ ר"ה למהר"ם חביב (כ"ח ע"ה) כתב וז"ל: מכאן יש ללמוד דמי שנולד ביום ר"ה בחצות היום,

וראה בספר דרך המלך על הרמב"ם (הלכות חור"מ פ"ו ה"ג) שגם הוא האריך לדחות דברי המנ"ח שא"א להוכיח מדברי המרדכי דקטן פוטר את עצמו, ועיין גם בספרו שו"ת דרך המלך וסימן נ"ה במכתבו של הגר"ש ענגיל שם ובמסקנתו גם הוא צידד דקטן אינו פוטר את עצמו במידי דאורייתא.

ומיהו לענ"ד יראה דמ"מ אין לדחות משום זה מכל וכל את סברת הח"א וסייעתו, דאע"ג בדברי המרדכי א"א לפרש כן, מ"מ עדיין תקשי לתוס' וסייעתם דקטן הוא בר חיובא דרבנן וס"ל דמחוייב מדרבנן אינו מוציא את המחוייב מה"ת, דא"כ האיך נפטר בקידוש שעושה בזמן תוספת שבת לסוברים דהוא דרבנן וע"כ דכיון דאתי לכלל חיוב הוא בעצמו עדיף טפי ולפיי"ז גם קטן פוטר עצמו. (ועיין בשו"ת ארץ צבי (ס"ז) שכתב בזה פעם אחר דקידוש שאני, ויל"ד בדבריו ואבט"ל).

וראה בחידושי רעק"א (נסיון קס"ז) שבאמת תמה על המרדכי האיך הוכיח דין סומא מקידוש בתוספת שבת דהתם בודאי יבא לידי חיוב דאורייתא דזמן ממילא בא משא"כ בסומא, וכעין זה מחלק המל"מ (הלכות חור"מ פ"ד ה"ז) לענין דבר שלא בא לעולם (עכ"ה).

ואולם בשו"ת ארץ צבי (ס"ז) כתב דכאן לא שייך לומר דהואיל והקטן עתיד להתחייב הוי עכשיו בר חיובא, דהרי אינו נעשה גדול בשנים לחוד רק בצירוף סימנים וא"כ ליתא לסברא דזמן ממילא קאתי דהרי צריך גם מעשה דסימנים, ואף דלאחר ל"ו שנה נעשה גדול גם בלא סימנים, מ"מ באופן שבירך ברכת התורה בערב יום שנעשה גדול הרי אין זה ברור שהוא עתיד להתחייב כלילה זה במצוה זו, וממילא לא חשיב בר חיובא (עכ"ה), ולפי סברתו יצא דבמצוה שהיא רק פעם אחת בימי חייו וכגון

תורת פרק ל"ו – קטן שקיים מצוה בקטנותו והגדיל הקטן תג

את המצוה לאחר שהגדיל, והביאו ראיה לזה מהא דק"ל (יב) דמי שאכל כוית

א"ח"ח 1234567

כרם אליעזר

יש להחמיר להצריכו פדיון אחר, ולכן אין לב"ד וכ"ש לאיניש דעלמא לפדות קטן שאין לו אב (שכ"ה).

והש"ך ביו"ד (ס"ה סק"ל) העתיק את דבריו וכתב שאין דבריו מוכרחים, ואפשר דאין כונתו לחלוק רק לגבי ב"ד שיכולים לפדותו ולא לגבי הקטן בעצמו, וגם אם נאמר דכונתו לחלוק לגמרי על הד"ח מ"מ י"ל דדוקא לגבי פדיון שתלוי בנתינה לכהן ס"ל דסו"ס הרי הוא פדוי, אבל לא בשאר מצות.

ועיין בשו"ת יהודה יעלה (י"ד ס"ס רס"ו) דנקט לדינא דקטן יכול לפדות את עצמו, וכן נקט בשו"ת מהר"י אשכנזי (י"ד סימן מ"ג), ואולם בשו"ת שם אריה (י"ד סימן ל"ז) הסכים להדברי חמודות דכיון דקטן לאו בר מצוה הוא אינו יכול לפדות את עצמו, וכן הסכים הקצה"ח (נמ"ג סוסק"ז), [וכבר האריכו בזה האחרונים שם ביו"ד ועיין גם בשו"ת תפארת יוסף (י"ד סל"ה) ובשו"ת ערוגות הבושם (י"ד סימן ר"מ) ובשו"ת חמדת משה (י"ד סימן פ"ו) ובשו"ת דרכי שלום (פ"ח) ובשו"ת בית דוד (סימן קפ"ו), ובשו"ת שבה"ל (נמ"ג סימן קנ"ב), ואבט"ל].

ובספר רב ברכות לבעל הבן איש חי (מערכת ב' אות א') נשאל בזה לענין בכור יתום שלא נפדה האם יכול לפדות את עצמו קודם שיגדיל, ובתחילה כתב להוכיח מדברי הכ"מ הנ"ל דקטן שקיים מצוה בקטנותו אינו כלום, ושוב כתב לרחות דשאני הכא שיש בו חיוב ממון.

והמנ"ח במצוה שצ"ב (סק"ז) ג"כ הסתפק בזה לענין בכור קטן שאין לו אב שפדה א"ע האם הוי פדיון, וצדדי הספק הם האם זה דומה לשאר כל המצות שאינו יוצא יד"ח במה שעשה בזמן פטור או דהכא שאני דהוי כחוב, ואפשר דגם לגבי קטן הוי שעבוד נכסים וא"כ הוי פדוי, ובסו"ד סיים שבספק זה נחלקו הדברי חמודות והש"ך עי"ש, ולפי"ז יוצא דלכו"ע מצוה שעושה בקטנותו אינו כלום והנידון הוא רק לענין פדיון הבן דבזה עדיף טפי. [ועיין לעיל בס"ק ד' משי"כ עוד בדעת המנ"ח].

(יב) וכמבואר ברמב"ם (חמ"ג ומ"ה פ"ז כ"ג), ובטור ושו"ע או"ח (סימן תע"ה ס"ה), והמקור לזה הוא בר"ה (כ"ח ע"א).

ובשנת י"ג ויום אחד שמע התקיעות קודם חצות, צריך לחזור ולתקוע אחר חצות, לדעת הפוסקים דס"ל י"ג שנים בעינן מעל"ע משום שהתקיעות ששמע מקודם היו בזמן שהוא פטור ממצות, ובהגהות רעק"א שם כתב דגם בלא"ה משכח"ל נפק"מ בהביא ב"ש באמצע היום דצריך לחזור ולתקוע אח"כ.

ובחידושי רעק"א על השו"ע בסימן קפ"ו ס"ב כתב דאם נימא דקטן שאכל והגדיל קודם שיעור עיכול מתחייב בבהמ"ז מה"ת, א"כ י"ל שאם בירך בהמ"ז קודם שקיעה"ח צריך לחזור ולברך כשתחשך, מפני שבשעת הברכה לא היה חייב מה"ת לברך אינו יכול לפטור חיוב דאורייתא.

וכן מוכח מדברי כל האחרונים שהובאו לעיל (סק"ז) שעמדו לבאר טעם הרמב"ם הא"ך קטן נפטר במה שעשה ק"פ בקטנותו, ומוכח דבעלמא ס"ל שאין הקטן יוצא יד"ח במה שעשה בקטנותו.

וכ"ה דעת המהר"ם שיק (א"ח סימן רס"ט) והבגדי ישע (סימן נ"ג ח"ב חמ"ג סק"ה) והחקרי לב (י"ד סימן קמ"ה מ"ה ט' ע"ט) והאר"ן צבי (סימן ט"ז וסימן י"ז), וכן נקט גם בספר דרך המלך על הרמב"ם (נמ"ג פ"ו ה"ט) ודעתו שם דגם לשיטת ר' טוביה שבמרדכי דדרבנן פוטר דאורייתא הנ"מ בגדול שישנו בלא תסור ולכן הוי כבר חיובא מה"ת משא"כ קטן שאינו בלא תסור, [והשיג בזה על המנ"ח הנ"ל במצוה י' ובמצוה ל"א], ועיין במכתבו של מהר"ש ענגיל בשו"ת דרך המלך (סימן נ"ט) שגם הוא הסכים לדינא לדברי הדרך המלך דקטן שהגדיל אינו נפטר במה שעשה בקטנותו ודלא כהמנ"ח. [וזה סותר למשי"כ בתשובותיו דהתם נמשך אחר המנ"ח וכנ"ל בסק"ד, וסו"ה גם התם כתב עוד מניף לדבריו עי"ש].

בכור קטן שפדה את עצמו

והנה בדברי חמודות במסכת בכורות (פ"ה אות י"ז) כתב לענין בכור קטן שאין לו אב דבכל שנות קטנותו עד שיגדיל דינו כבתוך שלשים שאם פדאו אינו פדוי, וה"נ כל עוד שהוא קטן אינו בר חיובא ואינו פדוי, ואפילו נפדה ע"י ב"ד או אחרים ונתאכלו המעות קודם שיגדיל

תד תורת פרק ל"ו – קטן שקיים מצוה בקטנותו והגדיל הקטן

מצה והוא נכפה בעת שטותו ואחר כך נתרפא חייב לאכול עוד הפעם לאחר שנתרפא, והטעם לזה לפי שאכילה ראשונה היתה בשעה שהיה פטור מכל המצוות (יג), ואם כן הוא הדין בנידון דידן שבזמן קטנותו היה פטור מדאורייתא ממצוה זו (יד), עוד ראית **הבנאן** לדבריהם מהא דקיי"ל (טו) דמי שחציו עבד וחציו **אוצר החכמה**.

כרם אליעזר

מה שנתרעם על בעל החלקת יואב על מה שהדפיס את מכתבו בספרו בלא רשותו עיי"ש, ומיהו סיום התשובה הנ"ל לא נדפסה ואפשר דשם חזר בו ודעתו דבאמת יצא יד"ח ומטעם הנ"ל.

ואם באנו לחלק בענין זה בין שוטה לקטן נראה דיש לחלק בענין אחר והוא דקטן שאני שיבוא לכלל חיוב ומשו"ה נחשב גם עכשיו לבר חיובא (וכנ"ל בסעיף ג'), משא"כ בשוטה יש שסוברים דליתא להך סברא שהוא עתיד לבוא לכלל חיוב וכמש"כ לעיל בפרק ל"ה סעיף כ"א עיי"ש.

ושו"ר בשו"ת ארץ צבי (ס"ז) דגם הוא כתב לחלק כן בין שוטה לקטן דקטן שאני שהוא עתיד לבוא לכלל חיוב ולכן לא דמי לעיתים חלים ועיתים שוטה (ומיהו מסקנתו שם דזה לא מועיל כאן וכמש"כ בשמו לעיל בסק"ח), ובשו"ת מתת ידו הנ"ל (נד"ה לח"ז) כתב ג"כ לדחות ראיית הטו"א דקטן עדיף משוטה, אך לא ביאר סברת החילוק ביניהם.

והנה תלמידו של האבנ"ז הנ"ל הביא עוד תירוץ בשם רבו עפ"י מש"כ המהר"ל לחדש דענין אינו מצווה ועושה שיש לו שכר הוא רק במ"ע ולא במצות ל"ת, וא"כ י"ל דדוקא במצה לא יצא יד"ח כשאכל בהיותו פטור, משום דאיתקש אכילת מצה לאיסור חמץ וקטן אינו שייך כלל בבל תאכל חמץ, אבל בק"פ דהוי מצות עשה, וקטן העושה הוי כאינו מצווה ועושה, ולכן נחשב כעשאו בזמן החיוב (עכ"ל). ובספר כלי חמדה עה"ת (סוף נסח ד"ה ולמאורו) כתב לדחות ראיה זו דמצה שאני דאיתקש לאכילת חמץ וכל שאינו באיסור אכילת חמץ אינו בבל תאכל מצה, ולכן שוטה וקטן שאין בהן לאו דבל תאכל חמץ אין מצוין בבל תאכל מצה, ונמצא שאין שייכין כלל במצוה זו, משא"כ בשאר מצות וכגון קרבן פסח שפיר יוצא במה שעשה בזמן קטנותו. [אכן מש"כ שם לפי"ז דליכא חינוך למצות מצה הוא נגד כל הפוסקים, ואכמ"ל]. (טו) וכדאיתא בר"ה (כ"ט ע"א) וברמב"ם (קזר פ"ז ה"ג), ובטור ושו"ע או"ח וסימן תפ"ט ס"ה.

(יג) טעם זה הוא מדברי הרמב"ם בהלכות חו"מ (פ"ז ה"ג), וכ"ה בשו"ע הנ"ל, ובמשנ"ב שם (סק"ט) הוסיף בזה ביאור דאין הטעם לפי שהיה פטור לחוד רק לפי שהיה אז בכלל שוטה ואינו איש ונפק"מ לעוסק מן המצוה עיי"ש.

ואולם הטור (נסימן תע"ה) נסתפק בכוונת הרמב"ם האם הטעם הוא משום מצות צריכות כונה או דהכא גרע טפי, וביאר המהר"ל שם דהיינו לפי שאינו יודע שהוא פסח ושהוא מצה, ועיין בשו"ת כת"ס (ל"ה סימן ל"ט) שכתב דלפי"ז בקטן שהגדיל כיון שיש לו כונה שפיר יוצא יד"ח. [ומיהו י"ח וסוברים דקטן אינו יוצא חיובא דבעינן כונה וכמש"כ לעיל בפרק י"ג].

(יד) ראיה זו הובאה בדברי היום תרועה הנ"ל, וכן מבואר בטורי אבן בר"ה (קס) דקטן דומה בזה לשוטה [שהרי הקשה שם על הד"א דקטן שהגדיל בין שני פסחים], וכ"ה במנ"ח בכמה מקומות, וכ"ה בשו"ת אבני נזר (ל"ה סימן סל"ט). [וכתב שם עפ"י דקטן שספר ספירת העומר והגדיל אינו ממשיך לספור בברכה].

וראיתי בכת"י מתלמידו של האבנ"ז (נדפס נחזק) מז' התורה גליון י"ט עמוד רס"ה) בשם האבנ"ז לדחות ראיה זו משום דקטן שאני שהוא ג"כ שייך קצת במצות וכדאמרינן בסנהדרין (נ"ה ע"ב) דהוי תקלה אלא דרחמנא הוא דחס עליה, וממילא לא דמי לשוטה שאינו שייך כעת כלל בחיוב מצות, והיינו טעמא דקטן שהגדיל בין שני פסחים נפטר בפסח ראשון (עכ"ל).

ולענ"ד אי מהא לא איריא דהרי הרבה אחרונים הסכימו דענין תקלה הוא רק לגבי איסורים משא"כ לגבי קיום מצות פטור הקטן לגמרי וכמשנ"ת בהרחבה לעיל בפרק ל"ד עיי"ש, ומ"ש כן בשם האבנ"ז לאו גושפנקא דמריה חתים עליה, ועוד דבשו"ת אבנ"ז (ל"ה סימן תל"ט) נקט להדיא דקטן דומה בזה לשוטה ובודאי אין לדחות מה שקבע בספרו מפני מה שנאמר בשמו [וראה בשו"ת אבנ"ז (ל"ה סימן תפ"ז)]

תורת פרק ל"ו – קטן שקיים מצוה בקטנותו והגדיל **הקטן** תה

בן חורין אינו מוציא את עצמו בתקיעת שופר והיינו משום דלא אתי צד חיוב שבו ופטר את צד הפטור שבו (טז).

ו. ואף על גב דקטן עדיף משוטה שהרי הוא מחוייב במצות דרבנן משהגיע לחינוך מבל מקום אינו מועיל דלא אתי חיוב דרבנן ומוציא חיוב דאורייתא (יז), ובפרט קטן שעיקר חיובו הוא רק משום חינוך וחיוב זה מוטל על האב (יח).

ז. ויש מי שכתב בזה עוד טעם דשוטה וקטן אינם יוצאים ידי חובה במה שעשו בזמן פטורם לפי שקטן ושוטה אין להם מחשבה (יט), והוי כמתעסק בעלמא שלא יצא ידי חובתו לכו"ע (כ), ועוד דהרי אנן **אוצר החכמה** | אה"ח 1234567 **כרם אליעזר**

(יז) כן הוא דעת התוס' ועוד ראשונים בברכות (מ"ח ע"א) דהמחוייב מדרבנן אינו מוציא את המחוייב מה"ת.

(יח) זהו דעת רש"י שם דהמחוייב מדרבנן מוציא את המחוייב מה"ת, וקטן שאני שאינו מחוייב בעצמו, ועיין בשו"ת כת"ס הנ"ל שכבר העיר בזה דהכא ממנ"פ אינו יוצא בין לרש"י ובין לתוס'.

ואולם יש לציין דבשו"ת מהר"ם שיק (סימן קס"ט) צידד דהמרדכי הנ"ל (סק"ח) סובר ב' הקולות יחדיו הן דמחוייב דרבנן פטר דאורייתא והן דקטן פטר גדול, והא דמבואר שם בברכות דקטן אינו פטר את הגדול בבהמ"ז הוא משום דעיקר דין זה דרבנן מוציא דאורייתא הוא מפני דגם המחוייב מדרבנן נחשב לבר חיובא דאורייתא מכח לא תסור, וזה תלוי במחלוקת האמוראים בסוכה (מ"ז ע"א) האם מברכים על הלולב כל שבעה אעפ"י שהוא דרבנן משום לא תסור או לא, והסוגיא דברכות אתיא אליבא דמ"ד דאין מברכים ומשו"ה אינו מוציא, משא"כ לדין דקיי"ל דמברכים (עכ"ל מקיט"ר), ומיהו לדינא ודאי א"א לצרף כלל דיעה זו דכל הפוסקים סתמו לדינא דקטן אינו פטר גדול שאכל כדי שביעה, וגם המהר"ם שיק לא כתב כן רק בדרך פלפול כדי ליישב שיטת המנ"ח דנקט דלהמרדכי קטן נפטר במה שעשה בקטנותו עיי"ש.

(יט) וכמבואר להלן בפרק מ"א.

(כ) טעם זה הוא מדברי הטורי אבן בר"ה (כ"ה ע"א), ורצה לפרש בזה הא דמי שאכל מצה

(טז) ראיה זו הובאה בטורי אבן בר"ה (קסו) והוסיף דמזה מוכח דהטעם שלא יצא במה שאכל מצה בשעת שטותו הוא לפי שהיה פטור באותה שעה ולא משום מתעסק, וכ"ה במהר"ם שיק (ל"ח סימן קס"ט).

וראה בשו"ת כתב סופר (א"ל כ"ה ומל"ח) שכתב לדחות ראיה זו די"ל דעבד גרע שאינו בא לכלל חיוב מעצמו רק ע"י מעשה דשחרור וזה לא שכית וכדמצינו בגיטין (פ"ב ע"א) דקטנה מיקרי אתיא לכלל הויה משא"כ עבד. [והוסיף שגם שוטה שזה לקטן שהוא יכול להתפקח מאיליו ותירץ בזה דברי הטור הנ"ל, ושוב כתב לחלק בין מי שהוא עיתים חלים ועיתים שוטה, לבין מי שהוא שוטה נמור אלא שבסקרה נתרפא עיי"ש].

ובספר ציונים לתורה להגר"י ענגיל (כלל י"ב) הביא בענין זה את דברי הרדב"ז (ח"ג סימן תפ"ח) שכתב בשם אחד מהגדולים דדין זה דח"ע וחב"ת אינו מוציא א"ע הוא רק בדאורייתא אבל בדרבנן וכגון מגילה מוציא א"ע ותירץ בזה את דברי הטור בסימן תרפ"ט, וכתב דלפי"ז ה"ה בספיה"ע שהוא מדרבנן יוצא הקטן במה שספר בקטנותו, ואולם יש לציין דהרדב"ז עצמו דחה תירוץ זה ודעתו דאין לחלק בכך ובכ"ג אמרינן דלא אתי צד פטור שבו ומפיק צד חיוב שבו.

ובשו"ת ארץ צבי (פ"י) כתב דיש לדחות ראיה זו דשאני ח"ע וחב"ת דהוי כשני גופים וכדמצינו ברש"י במכות (כ"ג ע"ב) דחולין וקדשים חשיבי ב' גופים, אבל קטן שעתידי להתחייב שפיר פטר עצמו, אך כ"ז דרך פלפול (עכ"ל).

תו תורת פרק ל"ו – קטן שקיים מצוה בקטנותו והגדיל ^{אוצר החכמה} הקטן

קיי"ל (כא) דמצות צריכות כונה, וכיון דקטן אין לו מחשבה הוי כלא כיון, ונמצא שלא יצא חובתו (כב).

קיים מצוה דרבנן בקטנותו

ח. וכל זה דוקא לגבי מצוה דאורייתא, אבל לגבי מצוה דרבנן וכגון קידוש לבנה, דעת כמה אחרונים (כג) דסגי במה שקיים בקטנותו כיון דגם אז היה מחוייב מדרבנן משום חינוך ונמצא שהיה בר חיובא בשעת קיום המצוה.

כרם אליעזר

מדבריהם בשו"ת משיב דבר להנצי"ב (ח"א סימן י"ח). [ועיין גם בשו"ת עני בן פחמא (ס"ל)].

ובשו"ת כת"ס (אריה סימן ל"ט כדים וי"ל וכדים ולגמל) כתב להוכיח כן מדברי הש"ך בנקה"כ ביו"ד בסימן שמ"א שהביא ראיה דליכא חינוך באבילות מהא דנחלקו המהר"ם והרא"ש בקטן שהגדיל אי חייב באבילות לכשהגדיל ואם איתא דאיכא חינוך הרי כבר התאבל בקטנותו, ומוכח דס"ל שכבר יצא יד"ח במה שהתאבל בקטנותו. וכן נקט לדינא בשו"ת ארץ צבי (סימן ט"ז) דלגבי דרבנן מועיל מה שעשה בקטנותו, וכן כתב בשו"ת מנחת אלעזר (ח"א סימן ס') לענין ספירת העומר דכיון דספירה בזה"ו דרבנן ממילא מצטרף מה שספר בקטנותו שיוכל להמשיך לספור בברכה כיון שהיה אז מחוייב מדרבנן משום חינוך, ולא דמי לאכל מצה בקטנותו דהתם החיוב מדאורייתא.

ואולם לפי"ז קשה מדוע אינו יכול להיות ש"ץ והרי תרי דרבנן מפיק חד דרבנן, ובבגין שלמה הנ"ל כתב דזהו משום דאין ערבות לקטן ולהוציא בעינן ערבות, ואולם בהשמטות חזר בו מזה דהרי הא דצריך ערבות הוא רק אם כבר יצא אבל כל שלא יצא א"צ לדין ערבות, וכתב דעל כרחק צ"ל דס"ל למהרי"ל דיש חילוק בין לפטור עצמו ובין לפטור אחרים ולפטור עצמו ס"ל דמועיל לגמרי משום שהוא עתיד להתחייב, ולפי"ז ה"ז מועיל אפילו בדאורייתא (עכ"ל), ולא ידענא למה הוכרח לזה והרי י"ל דלא ברירא ליה למהרי"ל דלעצמו פוטר בכל גווני, ומ"מ היקל בתרי דרבנן וחד דרבנן אע"פ דלגבי אחרים מחמירין בזה, אבל בדאורייתא נקטינן להחמיר שגם את עצמו אינו פוטר.

בעת שטותו לא יצא יד"ח, ובשו"ת אבנ"ז (אריה סימן תתל"ט) כתב דגם לפי טעם זה ה"ה לקטן שגם הוא דומה למתעסק [ורק לענין ספירת העומר צידד דהוי כמחשבתו נכרת מתוך מעשיו עיי"ש].

(כא) באו"ח סימן ס' ס"ד.

(כב) כ"כ בשו"ת אבנ"ז (שם נספחים), וכ"ה דעת עוד אחרונים דקטן לאו בר כונה לצאת וכמש"כ לעיל בפרק י"ג, אך י"ח וסוברים דקטן יש לו כונה לצאת (וכמנ"ל שם נספיק ח"י), וכן מבואר בדברי הכת"ס הנ"ל.

(כג) כן משמע מדברי המהרי"ל (מנחיים הלכות תפילה) שכתב דמי שנעשה בן י"ג שנים בשבת, אינו יכול להיות ש"צ בערבית בליל שבת, לפי שאנו מוסיפים מחול על הקודש ומתפללים ערבית מבעו"י, והוספה זו אינה שייכת בשנות הנער ונמצא שהוא עדיין קטן ואינו יכול להוציאם יד"ח, והובא ברמ"א בסימן נ"ג (ס"י).

ומשמע דדוקא להוציא אחרים יד"ח אינו יכול אבל הוא עצמו יכול להתפלל מבעו"י ומוכח שיוצא בזה יד"ח אף שעכשיו הוא קטן ובלילה יהיה גדול, ואף דאין להוכיח מזה דגם במצוה דאורייתא ס"ל שהוא יוצא במה שעשה בקטנותו מ"מ הא מיהת מוכח מדבריהם דעכ"פ בדרבנן והיינו ברכות ק"ש ותפילה יוצא במה שהתפלל בקטנותו. [ולפי"ז משמע דאיכא חיוב חינוך גם לגבי תפילת ערבית דמשויה יוצא יד"ח כיון שהיה מחוייב מדרבנן בקטנותו, וי"ל].

וכן הוכיח מדברי המהרי"ל והרמ"א הנ"ל בשו"ת בנין שלמה (סימן ס' כדנ"א ל"ט) וביאר שם דס"ל דתרי דרבנן מוציא אחד דרבנן והאריך שם בזה בפלפול גדול עיי"ש, וכן הוכיח

תורת פרק ל"ו – קטן שקיים מצוה בקטנותו והגדיל הקטן תו

ז. ויש שסוברים שזה תלוי במחלוקת הראשונים (כד) האם חיוב חינוך הוא רק על האב או גם על הקטן בעצמו, דאם הקטן עצמו מחוייב נמצא שהיה או בר חיובא, אבל אם החיוב הוא רק על האב והקטן מצד עצמו פטור נמצא שעשה את המצוה בזמן הפטור (כה).

י. ויש שחולקים וסוברים דגם במצוה דרבנן לא מהני מה שעשה בקטנותו משום דאז היה תרי דרבנן והיינו דכל חיובו במצות הוא רק מדרבנן משום חינוך וגם מצוה זו היא מדרבנן, ועכשיו הוא רק חד דרבנן, ולא אתי תרי דרבנן ומפיק חד דרבנן (כו).

יא. ויש מי שכתב בזה עוד סברא דכיון דהוא עתיד להגדיל בזמן החיוב ממילא ליכא חיוב חינוך על האב, שהרי הקטן עתיד להתחייב בעצמו ובכהאי גוונא לא תקנו חיוב חינוך על האב, ולפי זה יוצא שלא היה עליו חיוב אפילו מדרבנן (כז).

היוצא לדינא אוצר החכמה

יב. ולענין הלכה נראה דבמידי דאורייתא ודאי יש להחמיר כדעת רוב האחרונים שלא יצא ידי חובתו במה שעשה בקטנותו וצריך לחזור ולקיים את המצוה לכשיגדל (כח), אבל במצות דרבנן יש לסמוך על המקילים שיצא ידי חובתו במה

❧ כרם אליעזר ❧

(כו) כן מבואר בספר ציונים לתורה להגר"י ענגיל (נלל י"ט), וכתב שם לדון עפ"י לענין ספיה"ע ולא יוכל להמשיך ולספור בגדלותו [ולדבריו צריך לדחוק בדברי המהרי"ל והרמ"א הנ"ל דמשו"ה לא חששו לנבי הקטן עצמו משום דסמכו לנבי זה על שיטת השו"ע שם שהוא יכול גם להוציא אחרים ידיהם משום דתפילת ערבית רשות, אך אבתי צ"ע לענין ברכות ק"ש שכל אחד מברך לעצמו והאיך הוא פוטר את עצמו, וכבר העיר בזה הבנין שלמה הנ"ל, וצ"ע].

והנה במגן גבורים בסימן נ"ג (סק"ה) כתב שצריך לחזור ולקרוא ק"ש בלילה מפני שלא יצא ידי"ת במה שקרא בקטנותו. [וצ"ב דבלא"ה אי"א לצאת ידי"ת ק"ש מבעו"י לרוב הפוסקים], ומשמע דלענין מעריב דהוי דרבנן ניה"ל שיצא ידי"ת. (כז) כ"כ בשו"ת כת"ס הנ"ל (נד"ה אל"ה), ועיין מש"כ בזה לעיל בפרק י"ד סעיף כ"ו.

(כח) ומיהו באופן דיש בזה חשש ברכה לבטלה וכגון בקידוש מבעו"י בער"ש והוא נעשה גדול בשבת, קשה להכריע שיחזור ויקדש, ואם יכול לשמוע קידוש מאחר ודאי טוב, והיכא דאי אפשר צ"ע לדינא אם יחזור

והנה בשו"ת צמח מנחם להגרמ"מ אב"ד שטוצין (סימן י"ז) ג"כ העיר בדברי המהרי"ל והרמ"א הנ"ל וגם הוא נקט דלעצמו שפיר מוציא משום דאתי לכלל חיובא [אך מש"כ עפ"י לכאור דברי התוס' במגילה (י"ט ע"ב) אינו סוכן וכבר העיר עליו הבנין שלמה בהשפמות], עוד תירץ דהא דאינו יכול להיות ש"ץ הוא משום כבוד הציבור, והבנין שלמה השיג עליו דאין בזה העדר כבוד ציבור משום חסרון שעה אחת לגדלותו.

(כד) עיין לעיל בפרק ט'.

(כה) כ"כ בשו"ת כת"ס הנ"ל (נד"ה נחמו"ק) וטעמו בזה משום דלדעת התוס' בברכות (מ"ח ע"א) הא דקטן מוציא את אביו בבהמ"ז כשלא אכל האב כדי שביעה הוא משום דהקטן מחוייב מדרבנן וממילא ה"ה כאן, אך דעת רש"י שם דקטן אינו בר חיובא כלל, ומיהו הרי רש"י גופיה מודה דבדרבנן מוציא את אביו ידי"ת, וע"כ דס"ל דלגבי דרבנן נחשב בר חיובא וא"כ פוטר גם את עצמו, אך אפשר דרש"י ס"ל דבדרבנן רשות מוציא בר חיובא, ולפי"ז אינו מועיל לפטור את עצמו דבזה ודאי אין רשות מוציא בר חיובא (עכ"ל יד).

תה תורת פרק ל"ו – קטן שקיים מצוה בקטנותו והגדיל הקטן

שעשה בקטנותו (כט), ומכל מקום לכתחילה ראוי ונכון גם בזה להמתין לקיים את המצוה לכשיגדיל אם אין חשש שיתבטל המצוה (ל).

אה"ח 1234567

האם יש חילוק בין קטן שיש לו אב לקטן שאין לו אב

יג. יש מי שכתב לחדש דגם לסוברים דבמצוה דרבנן יצא במה שעשה בקטנותו הני מילי בקטן שאביו חי, אבל אם מת אביו אינו יוצא במה שעשה בקטנותו כיון שחייב החינוך הוא על האב, וכיון שאין לו אב נמצא שלא היה כלל בר חיובא בשעת העשייה (לא), ואולם שאר כל הפוסקים לא חילקו בזה (לב).

אוצר החכמה

כרם אליעזר

וכ"כ בספר חנוך לנער (פיג סק"ז) לענין ברכת הנהנין אם בורך והגדיל באמצע אכילתו שא"צ לחזור ולברך.

(ל) והיינו כדי לחוש לסוברים דגם דרבנן אינו יוצא יד"ח במה שעשה בקטנותו, ועוד דגם אם יוצא יד"ח מ"מ לכתחילה ראוי לקיים המצוה בזמן החיוב וכנ"ל בסעיף ד'.

(לא) כן מבואר בשו"ת כת"ס הנ"ל (נד"ה סנה). [מבואר בדבריו דה"ה לגבי בת שאין בה חיוב חינוך, ועמ"ש"כ בזה בפרק ד' סק"א].

וכע"ז מבואר בשו"ת חקרי לב (א"ח סימן מ"ו) לענין הא דקטן מוציא את אביו בבהמ"ז שלא אכל הגדול כדי שביעה דאם אין לו אב יש להחמיר שאינו פוטר אחרים כיון שאינו מתחייב כלל, והובא בכף החיים בסימן קפ"ו (סק"ו).

(לב) וטעמא דמילתא נראה לי משום דלדעת כמה ראשונים הרי חיוב החינוך הוא על

הקטן בעצמו ולדבריהם מסתברא דבודאי איכא עליו חיוב חינוך גם אם אין לו אב [דוחק לומר דרק כשיש אב או חייבו גם את הקטן עצמו], וכן מבואר להדיא בדברי החקרי לב הנ"ל [אך לדינא החמיר לחוש לסוברים דהקטן בעצמו אינו מחוייב]. ואף לסוברים דהחיוב הוא רק על האב היינו משום דאי אפשר לחייב ולצוות את הקטן אבל ודאי ששייך עליו חיוב, ועוד שהרי יש שסוברים דחיוב חינוך מוטל על הכל (וכנ"ל בפרק ח'), ובפרט בקטן שאין לו אב הרי יש שסוברים שחל החיוב על מי שמטפל בו מדין אפוטרופסות (וכנ"ל בפרק ז' סעיפים י"ח-כ"ד), ואם יש לו אם הרי יש שסוברים שחיוב חינוך מוטל עליה (וכנ"ל בפרק ז' סעיפים ח'-י"ב).

ויקדש, ואולי יכול לסמוך על הסוברים דבתפילות שבת יוצא יד"ח מה"ת, ולגבי דרבנן סגי במה שעשה בקטנותו. ושו"ר בספר חנוך לנער (פיג סק"ז) שאף הוא פסק לחומרא במילי דאורייתא, וכתב דמ"מ לענין ברכה דאורייתא יש להסתפק מה יעשה (ע"ד), ואם יכול לשמוע מאחר מה טוב.

ויש לציין דרעת המהרש"ם (א"ח סימן קכ"ט) דהוי ספיקא דדינא, ולכן היכא דיש עוד צירוף וכגון שגם כשיגדיל לא יהא החיוב רק קודם שיעבור י"ג שנים מעל"ע משעת הלידה יש לצרף את הסוברים שער אז דינו כקטן והוי ס"ס, עיי"ש.

וכל זה דוקא באופן שקיים המצוה ממש בקטנותו, אבל אם קיימו בתחילת היום שהגדיל בו אך קודם הזמן שהגיע שעת הלידה עיין להלן בפרק נ"א (סק"ח) האם בזה צריך להחמיר במצות דאורייתא.

(כט) והטעם לזה משום דדין זה תלוי בעיקר אם תרי דרבנן מוציא חד דרבנן או לא, ולדינא נחלקו בזה הפוסקים באור"ח בסימן קפ"ו (ס"ג) ובסימן תרע"ה (ס"ג) ובסימן תרפ"ט (ס"ג) עיי"ש היטב בכל המקומות, ולדינא מבואר דבשעת הדחק סמכינן על הסוברים דתרי דרבנן מפיך לחד דרבנן, וא"כ פשוט דה"ה כאן, ועוד דהכא עדיף טפי דהרי יש שסוברים דכיון שהוא עצמו מקיים את המצוה יוצא יד"ח אפילו בדאורייתא וכנ"ל.

וכן מבואר בהליכות שלמה (תפילה פרק ט"ז אות י"א) להגרש"ז אויערבך זצ"ל דבמילי דרבנן וכגון קידוש לבנה יצא יד"ח במה שעשה בקטנותו, [ומשמע דבמילי דאורייתא חושש למחמירים],

תשלומין בקטן שהגדיל

יד. כל מצוה שיש לה תשלומין לא חל חיוב התשלומין רק על מי שהיה חייב בעיקר המצוה, ולכן קטן שהגדיל בין זמן החיוב לזמן התשלומין אינו מתחייב בתשלומין כיון שהיה פטור בעיקר המצוה (לג), ואולם במצוה שיש לה משך זמן והגדיל באמצע זמן החיוב חל עליו החיוב מזמן שהגדיל ולהבא (לד).

כרם אליעזר

פני ריקם והרי בל"ת יש שסוברים שהקטן מצווה (וכמאמית מלריטות סס כפסק ל"ד), ובוזה י"ל שמתחייב בתשלומין, אכן באמת נראה דכל הל"ת דלא יראו הוא רק למי שמצווה אבל מי שאינו מצווה אין עליו כלל את הל"ת, ולפי"ז ה"ז דומה ממש לפסת. (וגם בלא"ה הרי במצוה רס"ג (סקל"ז) הוכיח המנ"ח דקטן אינו מצווה כלל באיסורים ודלא כהפס"ג וע"ע לעיל בפרק ל"ד (סקל"ג), ולזה"ן (סקל"ד).

אוצר החכמה

ובעיקר סברת המנ"ח דאם נאמר שקטן מצווה א"כ הדין נותן שמתחייב בתשלומין, היא סברא אלימתא, ולפי"ז מוכח מהסוגיא הנ"ל דקטן אינו מצווה כלל וכבר הוכיח כן האגר"מ וכמשי"כ לעיל בפרק ל"ד (סק"ט).

וראה במנ"ח במצוה ל"א (סק"ט) ששם נקט בפשיטות דקטן שהיה חגור ביום ראשון נתפשט ביום שני דינו כשוטה והוא פטור, כיון שלא היה חייב בזמן עיקר החיוב.

(לד) כן מבואר ביבמות (ל"ג ע"ב) לגבי שבת שאם הגדיל באמצע השבת הרי הוא מתחייב מאותו הזמן ואילך בשמירת שבת, ובסוכה (כ"ז ע"ב) מבואר דאפילו לר"א דס"ל דבעינן סוכה אחת לשבעה ימים מכל מקום קטן שהגדיל באמצע הסוכה חייב בסוכה ויליף לה מדכתיב כל האזרח, ולרבנן א"צ לזה קרא כיון שהגדיל בזמן החיוב וס"ל דא"צ סוכה הראויה לשבעה.

וראיתי בשו"ת מנחה חיים (ח"ו סל"א) שצידד לחדש דגר שנתגייר באמצע חג הפסח אפשר שאין עליו הלאו דכל יראה וכל ימצא, דלאו זה הוא רק לכל הדי' ימים יחדיו (ורק כרת על אכילת חמץ יש לו), ומ"מ גם אם נאמר כן הני מילי בגר אבל קטן שהגדיל וכן שוטה שנשתפה באמצע הפסח ודאי יש לו לאו דכל יראה (ועכ"ז), ולא נתבאר בדבריו מ"ש קטן מגר, וצ"ע. [ולדינא

(לג) כן מבואר בפסחים (ל"ג ע"א וע"ב) לענין קטן שהגדיל בין שני פסחים דלמ"ד פסח שני תשלומין דראשון הוא הרי הוא פטור מפסח שני. [ומיהו לדינא קי"ל דפסח שני הוא חיוב בפנ"ע, ולכן קטן שהגדיל בין שני פסחים חייב וכמבואר ברמב"ם בחלכות ק"פ פ"ה ה"ן]. ועיין גם בתגיגה (כ" ע"א) לענין חגור שנתפשט ביום שני דלמ"ד כולן תשלומין ליום ראשון הרי הוא פטור ממקרבן ראה.

ודע דהראשונים נחלקו עפ"י לענין קטן שהגדיל לאחר שבעה או שלשים של אבילות האם הוא חייב באבילות כשמועה רחוקה או דוח נחשב כתשלומין (עיין ברא"ש מ"ק ס"ח צ"ח), והאחרונים הוסיפו לדון בזה בכמה מצות וכגון בהגדיל ביום שני האם חייב בהבדלה, וכן בתענית נדחה והגדיל באותו היום שנדחה לו התענית, וכל אלו הדינים יתבארו במקומותיהם בס"ד.

וראיתי במנ"ח במצוה ת"צ (סק"ו) שהביא הא דקי"ל חגור ביום ראשון ונתפשט ביום שני פטור מן הראייה, משום דכולן תשלומין לראשון הוא, ונסתפק לפי"ז מה הדין בקטן שהגדיל ביום שני האם גם בזה אמרינן דכיון שהיה פטור בראשון פטור בשני, ולפמשי"כ הפמ"ג בפתיחה כוללת דאפשר דחש"ו בני במצות נינהו רק למי יצוה, א"כ אפשר שחייבים בתשלומין דאינם פטורים בעצם, והו"ל כנאנסו ביום ראשון דיש להם תשלומין וסיים בצ"ע רב (עכ"ל).

ודבריו תמוהים דהרי מפורש להדיא בסוגיא הנ"ל בפסחים דקטן הוי פטור ואינו מתחייב בתשלומין אם הגדיל לאחר זמן החיוב. ושוב התבוננתי דיש ליישב קצת דברי המנ"ח דשאני פסח שהוא רק עשה ובוזה ודאי לא נצטווה קטן (וכמ"ל כפסק ל"ד סעיף ב') ולכן הוי כפטור בראשון, אבל בראיה איכא נמי ל"ת דלא יראו

לאו הניתק לעשה

מ. דנו האחרונים (לה) בקטן שעבר בקטנותו על לאו הניתק לעשה והגדיל האם הוא חייב בגדלותו לקיים את העשה, או דכיון שלא עבר על לאו שהרי היה אז קטן ממילא לא נתחייב גם בעשה.

כרם אליעזר

שחבל בקטנותו והגדיל חייב לשלם, ויש לדון האם התם שיך סברא זו, דלכאורה חיוב התשלומין במזיק אינו נובע מכח האיסור רק הוא חיוב בפני"ע, ועיין.

לקט שכחה ופאה

והנה במנ"ח במצוה רכ"א (לוח ז') כתב וז"ל: ונראה לי פשוט דבכל מתנות עניים שנתבאר לעיל אם היה השדה של חרש שוטה וקטן ועברו ונטלו המתנות עניים ואחרי זה נתגדל הקטן ונתפקת השוטה ויש המתנות תחת ידן דודאי מחוייבים לקיים המצות עשה ולעזוב לעניים, כיון דפסקינן דתעזוב להבא משמע, א"כ אף שלא עבר על הל"ת מ"מ חייב בעשה, ואינו דומה למי שנוטל בהיתר שהבאתי לעיל דפטור את"כ ליתן, דהתם לא חלה המצוה כלל בשעה שלקח אם כן אחר כך גם כן אינו חייב אבל כאן דהמצוה עליו רק דקטנותו גרמה לו לא הוי כלקח בהיתר, ובודאי צריך אח"כ ליתן אם יש בעין תחת ידו וכו', כן נראה לי פשוט (עכ"ל). ומבואר מדבריו דס"ל דקטן שהגדיל מתחייב בלאו הניתק לעשה, אלא שאין ברור כ"כ בלשונו האם ס"ל דהקטן מצווה או לא, [ובהערות שם הביאו מספר תורת ורעים (עמוד קל"ט) שכתב בשם חב"א לכאור שחיוב פתנו"ע חל על השדה, וצינו גם לספר תורת הארץ (ח"א פ"ה לוח כ"ב) עיי"ש].

והנה בהערות על המנ"ח שם הקשו ע"ז דבמצוה רס"ג (ס"ה ל"ז) ס"ל למהנ"ח דהקטן אינו מצווה כלל באיסורים וא"כ אין לחלק בינו לבין לקח בהיתר ומדוע מתחייב אח"כ בעשה, ואי משום הא לא איריא דהרי במצוה י"ז (ס"ה) ס"ל להדיא להיפוך דהקטן מצווה בכל המצוות (וכמש"כ לעיל כפ"ק ל"ד ס"ה), ועיין גם בדבריו במצוה ת"צ (ס"ה), הובא לעיל סק"ל) דגם שם הביא בשם הפמ"ג דקטן מצווה בכל האיסורים, וא"כ י"ל. דגם כאן ס"ל הכי.

אוצר החכמה שילוח הקן

עוד מצאנו במנ"ח במצוה תקמ"ה (סק"ל) שכתב לגבי שילוח הקן דקטן שעבר ולקח אם

אין בזה נפק"ם דגם בנר נקטינן להחמיר, ואף הסחנ"ח לא אמרה רק לסניף בעלמא עיי"ש.

ולענין תענית יוה"כ נחלקו בזה האחרונים מה הדין בהגדיל באמצע היום וכדיתבאר במקומו בס"ד.

(לה) בספר חקרי הלכה (עוד קטן לוח י') נסתפק בזה בקטן שעבר על לאו הניתק לעשה האם כשיגדיל מחוייב לקיים העשה או לא, וכתב שזה תלוי במה שדנו האחרונים (עיין לעיל כפ"ק ל"ה) האם קטן לא נצטווה כלל באיסורים, או שהוא מצווה ורק שאינו נענש, דאם נימא שהקטן מצווה באיסורים ממילא עשה איסור, וחייב לקיים העשה כשיגדיל, אבל אם הקטן אינו מצווה כלל אינו מתחייב בעשה [ודעתו שם דלסוברים דאיסור ספיקה מה"ח היינו משום שהקטן מצווה].

וראיתי בספר חינוך ישראל (פ"ג לוח כ"ח) שתמה עליו דא"כ הדין נותן דקטן שגזל יתחייב לשלם כשיגדיל דהרי גזילה הוא לאו הניתק לעשה, והרי אנן קיי"ל דאינו מחוייב לשלם (עכ"ל), איברא דלכאורה סברת החקרי הלכה היא סברא אלימתא דאם איתא שהוא מצווה ועבר באיסור למה לא יתחייב בעשה, וע"כ דאינו עובר כלל, ואולי י"ל דשאני התם דבהיותו קטן לא חל עליו העשה אעפ"י שעבר את האיסור דהרי בעשין ודאי אינו מתחייב, וכיון שלא חל העשה בשעתו והשתא הגזילה אינה בעין [דכשהיא בעין מוציאין מידי גם בקטנותו] ממילא אינו חל גם עתה, וכ"ז דוחק דסו"ס רובץ עליו איסור גזילה ולמה לא יתחייב עתה בעשה דהשבה.

ואשר על כן נראה לומר דלסוברים דעובר בלאו מחוייב באמת לתקן העשה ולהשיב את מה שגנב, וזהו טעם נכון לשיטת ההגהות אשר"י שסובר כן (וכדימנח"ל לז"ל כפ"ק ל"ה סעיף י'), והא דנקטו שאר כל הפוסקים שהוא פטור מלשלם היינו משום דס"ל דהקטן אינו מצווה כלל וכמשנ"ת לעיל בפרק ל"ד שכ"ה מסקנת רוב האחרונים. [איברא דלשיטת האור זרוע גם מי

הואיל ואישתרי

מז. בשו"ת בית שערים (לו) כתב לדון באופנים דאמרינן הואיל ואישתרי אישתרי, מה הדין בקטן שהגדיל, מי אמרינן דכיון דבקטנותו היה הותר ממילא הותר גם בגדלותו, או דכלפי קטן לא אמרינן הואיל ואישתרי שהאיסורים לא הותרו לגמרי לקטן אלא שאינו נענש עליהם.

מצוה שאם לא יקיימנה בקטנותו יפסידנה לגמרי

יז. יש שכתבו לחדש דאף על גב דקטן פטור מדאורייתא מכל המצוות שבתורה, מכל מקום באופן שאילו לא יקיים איזה מצוה בקטנותו יגרום לו זה שלא יוכל לקיימו בגדלותו, וכגון קטן שנעשה גדול באמצע ימי ספירת העומר לסוברים

^{אוצר החכמה}

אה"ח 1234567 - כרם אליעזר ->>>

זה פלא דלא מצינו בשום מקום היתר בזה לקטן שהגדיל שהוא מותר בדברים שנאסרו בקטנותו, דלדינא ודאי קי"ל לאיסור אף במילי דרבנן כיון דאיכא ס"ס לאיסורא, דהרי לדעת רש"י שם בסוגיא ליכא כלל נפק"מ בהך איבעיא לדין והיינו דלא ס"ל כדעת הרא"ש, ועוד דהרי להרא"ש גופא הוי איבעיא דלא איפשטא שם בגמ'.

על הבנים חייב לשלח את האם לאחר שהגדיל, כי באמת חייל עליה המצוה רק שהוא קטן ואינו בר ציווי, וציין שם לדברי הפמ"ג בפתיחה כוללת. [וראה בשו"ת הר צבי (א"ח ח"ג סי' פ"א אות ז') שפקפק בדברי המנ"ח לענין לקטן שכתח ופאה ולענין שילוח הקטן, ודעתו נוטה דגם לאחר שהגדיל לא חל עליו חיוב, ועיי' עוד לענין חיוב חלה באופן שהגדיל היה בקטנותו].

השבת משכון

ובמצוה תקפ"ג (ספי"ג) כתב המנ"ח לענין חש"ו שחבלו מהלוח כלי שעושים בו אוכל נפש דאין ב"ד כופין אותם לקיים מצות השבת [ויש לדון בזה קצת מ"ש סגב והגניבה בידן, שהייב לשלם], אך בהגדיל הקטן ונשתפה השוטה חלה עליו מצות השבת אעפ"י שלא עבר על הלאו דבאמת עבר רק שאינו בן דעת (ע"ה).

(לו) ח"א סי"ב, והעיר על הכת"ס (א"ח סי' פ"א) דנקט בפשיטות דקטן שהגדיל אסור בנבילה שנתגבלה בקטנותה [ומ"ל נפק ליה סגיף י"ג], דלכאורה זה תלוי בהא דאיבעיא לן בחולין (י"ז ע"ה) לענין אברי בשר נחירה שהביאו עמהן ישראל לארץ האם אמרינן בזה הואיל ואישתרי אישתרי, והיינו עפ"י דברי הרא"ש (סס סימן כ"ז) שכתב דאיכא בזה נפק"מ גם בזה"ז לענין האוסר על עצמו איזה דבר מזמן ידוע והיה לו מאותו המין מקודם האם מותר לו לגומרו, והאריך שם לפלפל בזה, וכתב דזה תלוי בב' הסברות שכתב בשו"ת נובי"ת (י"ז ספי"ה) בענין זה דהואיל ואישתרי עיי"ש. ובסו"ד סיים דאין

ופשוט דכ"ז שי"ך רק אם נאמר דהקטן אין מצווה כלל, אבל אם נאמר דהוא מצווה באיסורים ליכא כלל שום צד לומר דהואיל ואשתרי אישתרי דהרי מעולם לא אישתרי ליה, ומצאתי בהגהות משנת העמרמי על הבית שערים לבעל המשנה הלכות שכבר העיר בזה, והוסיף דזה תלוי במחלוקת הראשונים האם כל האיסורים שבתורה הם איסורי חפצא או איסור גברא, ואם הם איסורי חפצא ודאי לא אישתרי לגבי הקטן ורק שאינו נענש עליהם עיי"ש.

והנה בתשובה אחרת שם בבית שערים (א"ח סימן כפ"ז) חזר לדון בענין זה האם אמרינן הואיל ואישתרי אישתרי לגבי קטן שהגדיל, ופלפל ליישב בזה את קושיית התוס' בנדה (מ"ז ע"ג נ"ה סוג' קטן) לענין מי שנדר בקטנותו והגדיל, ובתו"ד הביא את דברי הנוב"י (מסכת יו"ד סימן ס"ה) דדוקא במה שלא נאסר לשום אדם עד זמן מסוים שי"ך הואיל ואישתרי, משא"כ במה שאסור לאחרים לא שי"ך זה, ולפי"ז לא שי"ך כלל הך סברא דהואיל ואישתרי בקטן שהגדיל כיון שאסור לגבי אחרים. [עוד כתב שם דרק בגדר זכיו"ב

תיב תורת פרק ל"ז – גדר קיום מצוה של קטן ושכרו הקטן

שכל הימים הם מצוה אחת ואם חיסר יום אחד הפסיד את כל הספירה, הרי הוא מחוייב לספור גם בקטנותו כדי שיוכל לקיים המצוה בגדלותו (לז), ואולם שאר כל האחרונים... תולקים בזה וסוברים דגם באופן זה אין הקטן מתחייב ^{אוצר החכמה} מדאורייתא בקיום מצוה (לה).

פרק ל"ז

גדר קיום מצוה של קטן ושכרו

האם מצוה של קטן נחשב למצוה והאם מקבל על זה שכר

א. מבואר באחרונים (א) דקטן שעושה איזה מצוה, אף על פי שאין עליו שום חיוב מן התורה לקיימו, מכל מקום הוי קיום מצוה, ויש לו על זה שכר ^{ארי"ח 1234567} דלא גרע מאינו מצווה ועושה.

כרם אליעזר

שיתענה רק משעה שיגדיל אינו כלום, ופירש בזה את דברי הראב"ד והרשב"א בכתובות (נ) ע"ט עי"ש באריכות.

(לה) כן מוכח מדברי כל האחרונים שדנו לענין קטן שהגדיל בימי הספירה האם ממשיך לספור בברכה וכדיתבאר בארוכה במקומו בעזה"ש^ת, ומדברי כולם מוכח דמדינא אין עליו חיוב לספור בקטנותו [רק משום חיוב] אף שעיי"ז יפסיד את המצוה בגדלותו.

וכן לענין תענית יוה"כ מצאתי בישועות יעקב באו"ח (סימן ס"ח סק"ל) דגם הוא נקט דתענית יוה"כ הוא דוקא מערב לערב, אלא דמהאי טעמא ס"ל להיפך דקטן שנעשה גדול באמצע יוה"כ א"צ להתענות כלל מדאורייתא גם לאחר שנעשה גדול כיון שכבר אכל בתחילת היום עיי"ש. [ודעת שאר האחרונים דחיוב תענית יוה"כ הוא על כל רגע ורגע בפניו, ולדבריהם חייב להתענות מחיית מאותו הרגע שנעשה גדול, ואכס"ל].

☆☆☆

(א) כן מוכח מדברי המהר"י מינץ (ס"ל) שביאר הא דאיתא בגיטין (נ"ב ע"א) דהאפוטרופוסים אין תורמין ליתומים להניח משום דעדיף שיקיימו המצוה בגדלותם דקיי"ל גדול המצוה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה [והעתיקוהו כפא

שיך הואיל ואישתרי שהוא איסור חפצא, טשא"כ בדבר שהוא איסור גברא לא שיך לומר הואיל ואישתרי שהחפץ לא הותר מעולם רק הנברא לא נאסר, וזהו להיפך מטי"כ השטנת העמרמי הנ"ל].

(לז) כ"כ בשו"ת ארץ צבי (ס"ט י"ז) לגבי ספירת העומר, ובנה יסודו בזה על הא דאיתא בסנהדרין (ס"ט ע"ט) לגבי בן סורר ומורה קטן מגלן דפטור, ומקשינן היכן אשכתן דקטן נענש דאיצטריך הכא קרא למעוטי, ומתרצינן אנן הכי קאמרינן אטו בן סו"מ על חטאו נהרג על שם סופו נהרג, וכיון דעל שם סופו נהרג אפילו קטן נמי וכו', והרי בן סורר ומורה צריך אזהרה וכדיליף לה בסנהדרין (ס"ג ע"א) מקרא דלא תאכלו על הדם, וא"כ מוכח דאע"ג דקטן לאו בר אזהרה הוא מ"מ זה דעל שם סופו נהרג שיך אזהרה גם בקטן, וא"כ י"ל דה"ה במצוה היכא דהחיוב נוגע לגדלות חייב על שם סופו (עכ"ל).

וכעיי"ז מבואר גם בהעמק שאלה על השאלות (שאלתא קט"ז סק"ו) לענין קטן שנעשה גדול ביוה"כ באמצע היום [והיינו לסוברים דבעינן י"ג שנים שלמות מעליה, וכן משכח"ל בהביא ב"ש באמצע היום] דיש עליו חיוב להתענות מתחילת היום כיון דבעינן מערב עד ערב, ואם לא יתענה בקטנותו אף